

Polisutbildningen 2004
Umeå Universitet
Fördjupningsarbete
Rapport nr. 137

Den nya godtrosvärvslagen

- en introduktion av dess syfte och innebörd -

Av: Christian Abrahamsson

Abstract

Utifrån olika former av riksdagstryck beskriver uppsatsen den nya godtrosvärvslagen som trädde i kraft den 1 juli 2003. Uppsatsen försöker förklara hur godtrosvärvslagen ser ut och vad som kan väntas hända utav den. Den nya lagstiftningen är en modifiering av tidigare lag och innebär kortfattat att ursprunglig ägare i vissa fall inte behöver betala någon lösen för att få tillbaka "sin" egendom som annan förvärvat i god tro. Den nya godtrosvärvslagen grundar sig på två olika former av äganderättsprinciper, dels på den så kallade extinktionsprincipen som reglerar äganderätt av egendom på så sätt att den godtroende förvärvaren blir ägare till förvärvad egendomen och dels på den så kallade vindikationsprincipen, som tvärtemot vad extinktionsprincipen säger, ger den ursprunglig ägaren en kvarhållande äganderätt - trots förvärvarens goda tro. Vad som avgör om extinktionsprincipen eller vindikationsprincipen skall gälla för en viss situation avgörs utifrån det sätt som egendomen en gång kommit bort från den ursprunglig ägarens besittning. Genom att införa vindikationsprincipen i godtrosvärvslagen hoppas lagstiftaren uppnå två effekter, dels att minska efterfrågan av stulna varor och därigenom minska handeln med dem. Genom en minskad handel med stulna varor hoppas lagstiftaren även på att närliggande brottslighet ska minska. En andra förhoppning med förändringen i godtrosvärvslagen är att vindikationsprincipens införande i godtrosvärvslagen ska möta en bredare acceptans hos allmänheten. Den nya delen i godtrosvärvslagen eftersträvar att ge ursprunglig ägare ett bättre skydd av sin egendom och vidare att underlätta situationen för en bestulen individ då egendomen på ett eller annat sätt återfunnits. Att lämna ut beslag till målsägande ska i framtiden gå fortare – är det tänkt.

Innehållsförteckning

1. Inledning	sid. 1
2. Bakgrund	sid. 2
3. Syfte och metod	sid. 2
4. Extinktionsprincipen och dess historia	sid. 3
4.1 Godtrosförvärvslagens ursprung	sid. 3
4.2 God tro och äganderätt	sid. 4
4.3 Lösenrätt	sid. 5
5. Kritik av äldre godtrosförvärvslag	sid. 5
5.1 Kränkande för bestulen individ	sid. 5
5.2 Brottsprovokativ lag	sid. 6
6. Ny godtrosförvärvslag	sid. 7
6.1 SOU 1995:52 och dess följande lagreglering	sid. 7
6.2 SOU 2000:56 och dess följande lagreglering	sid. 8
6.3 Utvidgat häleribrott	sid. 9
6.4 Tider för återkrav utan att behöva betala lösen	sid. 10
6.5 Hävd	sid. 11
6.6 Lösenbelopp	sid. 11
7 Ändring i rättegångsbalken	sid. 12
7.1 Utlämnande av beslagtagnen egendom till målsägande	sid. 12
7.2 Åtgärder för återlämnande av beslag	sid 13
8. Litteraturförteckning	sid 15

Bilagor

Underrättelse enligt 27:11a§ rättegångsbalken

Beslut om att lämna ut beslaget föremål i ärendet

Underrättelse om hävande av beslag i ärendet

1. Inledning

Från och med den 1 juli 2003 gäller i Sverige en ny lag om godtrosvärv av lös egendom. Den nya lagstiftningen är en modifiering av tidigare lag och innebär att ursprunglig ägare i vissa fall inte behöver betala någon lösen för att få tillbaka egendom som annan förvärvat i god tro. Tidigare godtrosvärvslag vilade uteslutande på den så kallade extinktionsprincipen som innebar att den som förvärvat lös egendom i god tro också blev rättmätig ägare till den. För att ursprunglig ägare tidigare skulle kunna få tillbaka egendom som annan förvärvat i god tro var den ursprungliga ägaren tvungen att betala lösen till förvärvaren.

Den nya godtrosvärvslagen grundar sig på två olika äganderättsprinciper; dels på den nyss nämnda extinktionsprincipen och dels på den så kallade vindikationsprincipen.

Vindikationsprincipen innebär att ursprunglig ägare kvarhåller sin äganderätt trots att annan förvärvat egendomen i god tro. Den tidigare och helt igenom extinktiva godtrosvärvslagen kunde möjligen sägas vara principiellt enkel men kunde utifrån både individuella och brottspreventiva aspekter verka fel.

Den modifierade godtrosvärvslagen från 1 juli 2003 säger att vindikationsprincip ska gälla i situationer då egendom berövats någon medels stöldbrott, det vill säga brott ur 8 kapitlet brottsbalken. Genom att införa en särregel i godtrosvärvslagen för stöldgods och egendom som kan jämföras med stöldgods hoppas lagstiftaren uppnå två effekter. Den första är att handeln med stulna varor ska bli mindre och som följd effekt av det hoppas lagstiftaren vidare på att så kallad närliggande brottsligheten ska minska; främst har man tänkt på den stöld- och narkotikarelaterade brottsligheten.

En andra förhoppning med införandet av vindikationsprincipen i godtrosvärvslagen är att allmänheten ska få en ökad förståelse för lagen. Tidigare lagstiftning mötte stor skepticism då ursprunglig ägare som oftast fick stå maktlös och se sin egendom försvinna till annan person.

2. Bakgrund

Anledningen till att jag valt att göra mitt fördjupningsarbete om förändringen i godtrosvärvslagen är att jag i framtiden, som polis, med all säkerhet kommer att möta en mängd människor som på ett eller annat sätt förlorat egendom. För många av de här personerna kommer situationen att vara både ny och obehaglig. Frågor kommer av naturliga skäl att ställas till mig som polis. Gemene man förväntar sig givetvis att jag ska kunna sådant. Tänkbara frågor jag bör kunna besvara är därför sådana som; vad händer just efter det att anmälan gjorts, vilka rättigheter har man (detta givetvis utifrån varje unik situation), vad kan man som bestulen göra om egendomen på ett eller annat sätt dyker upp och vad gör polisen om de får tag i egendomen?

Då jag påbörjade det här arbetet kunde jag inte, med någon större säkerhet, svara på dessa frågor. Det enda jag i stort sett visste var att lagen, som i mångt och mycket reglerar och besvarar dessa frågor, benämns som godtrosvärvslagen. Jag visste vidare att den här lagen, så sent som sommaren 2003, ändrades. Varför eller på vilket sett visste jag inte. Jag visste däremot att lagen till viss del skärptes redan 1999. Då i form av att förvärvaren fick ta ett större ansvar vid förvärv, men varför lagskärpningen som skedde då inte räckte till kunde jag inte svara på.

Jag vill i detta fördjupningsarbete undersöka vad som är nytt i lagen, på vilket sätt förändringarna kan tänkas leda till bättre resultat och vad det i så fall beror på.

3. Syfte och metod

Uppsatsen kommer utifrån offentliga utredningar och andra riksdagstryck redogöra argument som legat till grund för förändringen. Vidare kommer uppsatsen kort beskriva den nya lagstiftningen och dess följder. Syftet med uppsatsen är att ge läsaren (och inte minst mig själv) en förståelse om vad den nya godtrosvärvslagen innebär och vad den kan väntas få för konsekvenser för både individ och samhälle.

Uppsatsen är deskriptiv till sin art och jag har medvetet valt att avstå från att försöka besvara någon/några enstaka frågeställning. Skälet till mitt avsteg från den vetenskapliga ansatsen och dess akribi är att jag med en preciserad frågeställning kommer att gå miste om min ansats om att försöka få en övergripande förståelse av lagen och dess förväntade konsekvenser.

4 Extinktionsprincipen och dess historia

4.1 Godtrosförvärvslagens ursprung

Den svenska lagstiftningen om godtrosförvärv har sin grund i 1734 års lag om handel. Lagen förklarade att om någon olovligen sålde, pantsatte eller gav bort föremål som någon annan var ägare till, hade ägaren rätt att lösa tillbaka föremålet från förvärvaren. Det här innebar således att förvärvare som handlat i god tro inte behövde lämna ifrån sig egendomen utan att först ha fått någon lösen. Om det däremot var så att någon på grund av svek (ond tro) förvärvade egendom, behövde ägaren inte betala någon lösen för att återfå sin egendom. I händelse av att någon förvärvade stulen egendom kvarstod dock vidare alltid äganderätten hos den ursprungliga ägaren. Krav på att behöva betala lösen till förvärvaren fanns således inte vid den här tidpunkten (SOU 2000:56 s.43).

För förvärvaren som köpt eller på annat sätt förvärvat stulen egendomen fanns det för den personen en skyldighet att göra sig fri från misstanke om brott. Förvärvaren var tvungen att göra sig så kallat urtjuva. Om förvärvaren lyckades med det här blev personen saklös och således fri från misstanke om brott. Saklös kunde man bli, antingen genom att leda förvärvet till den eller de personer som sålt egendomen eller att styrka sitt köp och sin goda tro med hjälp utifrån ett vittnesmål (SOU 2000:56 s.43).

Med tiden kom dock domar ibland och ibland inte att döma till förvärvarens fördel, även om det handlade om förvärv av stöldgods. I och med detta följde en stor osäkerhet i rättsväsendet om hur man skulle döma. Å ena sidan sa lagen att ursprunglig ägare hade rätten till egendomen, men å andra sidan hade förvärvaren bevisligen varit i god tro.

I mitten av 1800-talet och efter många år av osäkerhet om hur man skulle döma i fall med godtrosvärv av lös egendom, dömde slutligen Högsta domstolen till fördel för en förvärvare. Ärendet handlade om en förvärvare som i god tro köpt stulna hästar. Högsta domstolen dömde i fallet till förvärvarens fördel på så sätt att ursprunglig ägare blev tvungen att betala lösen för att få tillbaka hästarna. Genom det här rättsfallet utvecklades möjligheten att göra godtrosvärv av stöldgods (Prop. 2002/03:17).

4.2 God tro och äganderätt

Lagen om godtrosvärv har således sedan mitten av 1800-talet sin grund i den så kallade extinktionsprincipen och fram till den 1 juli 2003 reglerades tvister i Sverige på så sätt att godtroende förvärvare *alltid* fick rättsligt skydd till anskaffad egendom. Innebörden av lagen blev således att ursprunglig ägare miste sin äganderätt i samma stund som förvärvaren gjort sitt köp i god tro (Prop.1997/98).

Lag (1986:796) om godtrosvärv av lösöre

2§ 1st

Har någon förvärvat lösöre genom överlåtelse från någon annan som hade egendomen i sin besittning men varken var ägare till den eller behörig att förfoga över den på det sätt som skett, får förvärvaren äganderätt till egendomen, om han har fått den i sin besittning och var i god tro.

2§ 2st

En förvärvare skall anses ha varit i god tro endast om det är sannolikt att egendomens beskaffenhet, de förhållanden under vilka den utbjöds och omständigheterna i övrigt var sådana att han inte borde ha misstänkt att överlåtaren saknade rätt att förfoga över egendomen.

4.3 Lösenrätt

I svensk lag modifierades dock ett så kallat extinktivt köp genom att den ursprungliga ägaren alltid hade en slutgiltig rättighet att genom lösen kunna kräva tillbaka egendomen från förvärvaren. För att göra det här förutsattes dock att inte en allt för lång tid (tre månader), hade passerat sedan dess att ursprungliga ägare fått kännedom om förvärvaren. För förvärvaren innebär det här omvänt, att om inte någon lösen betalats ut av den ursprungliga ägaren inom utsatt tid kvarstod äganderätten hos förvärvaren (Prop. 1997/1998:168 s.7).

5. Kritik av äldre extinktiva godtrosvärvslag

5.1 Kränkande för bestulen individ

Förvisso var extinktionsprincipen enkel att förstå men dess princip väckte ändå upp känslorna då den alltid gav den godtroende förvärvaren rätten till egendomen. Av många tycktes detta vara principiellt felaktigt.

I riksdagen framfördes kritik om att gällande godtrosvärvslag var kränkande för individen. I ett flertal motioner förordades det bland annat om särregler i godtrosvärvslagen (se, 2000/L908, 2000/L909, 2000/L91). Innehållet i motionerna pekade på att Sverige borde överge den godtrosvärvslag som helt vilade på extinktionsprincipen. Istället borde man som i många andra länder övergå till en lag med vindikationsrätt.

Andreason m.fl.(1996/97:L903) ansåg att lagen borde ändras främst av det skälet att allmänheten tycktes ha ett lågt förtroende för den gällande godtrosvärvslagen. Problemet enligt Andreasson m.fl. (1996/97) låg i att lagen på ett indirekt sätt förmedlade en bild av att det var legitimt att handla med stöldgods. Förvärvaren kunde med full rättighet bli medveten om att egendomen som han eller hon förvärvat en gång blivit stulen. Men trots denna vetskap kunde förvärvaren i lugnt och ro behålla egendomen som sin då förvärvet skett i god tro. För den bestulen individ blev situationen i många fall kränkande. I bästa fall fick den ursprungliga ägaren betala pengar till förvärvaren för att få tillbaka ”sin” egendom. Förvärvaren tycktes på så sätt alltid befinna sig i en ”win to win situation”.

Lagregleringen tycktes inte bara bli kritiserad för att vara kränkande för den enskilda individen, utan även framfördes kritik om att lagen ställde för höga krav på bestulen individ. I stunder då en brottsförundersökning av en eller annan anledning lades ned, lämnades det eventuella beslaget åter till den som beslaget gjorts hos. Förfarandet låg i enlighet med rättegångsbalkens bestämmelser om upphävande av tvångsåtgärd.

För den ursprunglige ägaren eller annan som gjorde anspråk på beslaget, blev situationen nu många gånger svårbegriplig och på många sätt kränkande. Andersson m.fl. (1996/97) menade att lagstiftningen förvillade den ursprungliga ägaren. Många gånger fick den som gjorde anspråk på egendomen för sig att processen var över då beslaget lämnades åter till den misstänkte/förvärvaren. Egendomen tycktes för många ha gått förlorad.

Tanken var förvisso fel men rättssystemet var, enligt Andersson m.fl., (1996/97) ändå påfallande fel då systemet inte kunde ge tillräckligt stöd för den bestulna individen.

Möjlig åtgärd: Ursprunglig ägare kunde efter nedlagd brottsundersökning starta en civilrättslig process. Via den fick ursprunglig ägare göra anspråk på egendomen. I processen fick förvärvaren bevisa sin goda tro (Prop. 1997/98:168).

5.2 Brottsprovokativ lag

Från annat håll framfördes kritik i form av att lagen förhindrade brottspreventiva åtgärder. Polisen skrev i sitt manifest "Rakt på knarket" att lagen om godtrosvärv verkade fel utifrån brottspreventiv synvinkel. Lagen underlättade för vidare stöld- och narkotikabrott. Polisen ansåg att det var för lätt att hävda god tro. Det i sin tur skapade enligt polisen en efterfråga på stöldbrott. För exempelvis missbrukaren som i många fall enligt polisen begår inbrott för att finansiera sitt missbruk innebär en extinktiv godtrosvärvslag ett incitament för att fortsätta stjäla (Andreasson m.fl. 1996/97/903).

Polisen förespråkade istället en övergång till vindikationsprincipen. En sådan princip skulle minska marknaden av potentiella köpare. Stöldgods skulle därigenom bli svårare att sälja och missbrukaren skulle få svårare att finansiera sitt missbruk (Andreasson m.fl. 1996/97/L903).

6. Vägen fram till 2003 års godtrosvärvslag

6.1 SOU 1995:52 och dess följande lagreglering

Mot bakgrund av den breda kritiken tillsatte regeringen redan 1993 en utredning som fick till uppgift att utreda tillämpningen av den extinktiva godtrosvärvslagen samt att utreda möjligheten om att förändra lagen så att förvärv av stulen egendom inte längre skulle bli möjligt (Prop. 1997/98:168 s.6).

I maj 1995 var utredningen klar med sitt betänkande. Utredningen förespråkade en skärpning av dåvarande lagtext men annars en helt intakt extinktionsprincip. Förändringen som utredningen förespråkade skulle bestå av en skärpning i lagtextens andra paragraf. Från att tidigare haft som krav på att förvärvaren "[...] inte borde ha *insett* att överlåtaren saknade rätt att förfoga över egendomen", ville utredningen ändra lagtexten till att förvärvaren "[...] inte borde ha *misstänkt* att överlåtaren saknade rätt att förfoga över egendomen. I sak skulle det här betyda ett ökat ansvar i undersökningsplikten från förvärvarens sida (Prop. 1997/1998:168 s.27).

Att utredningen från 1995 inte annars ville förordna en ändring till vindikationsprincipen berodde främst på fyra orsaker.

- 1) Först och främst menade utredningen att det inte fanns någon bevisning om att vindikationsprincipen faktiskt skulle minska handeln med stöldgods. I andra länder var brottsligheten fortfarande hög.
- 2) För det andra skulle en vindikationsrätt med stor sannolikhet leda till negativa konsekvenser för omsättningen med varor, både avseende den reguljära och den icke reguljära handeln. Utredningen menade att om en köpare hela tiden måste oroa sig för att bli av med det den köpt kommer det kunna leda till en snedvriden konkurrens och minskad omsättning av varor. Snedvriden konkurrens skulle uppstå av det skälet att erkända företag skulle gynnas av konsumenterna som hellre köper sina varor på ett väl känt företag än hos ett litet okänt. Det skulle i sin tur leda till dåliga konkurrensförhållanden och det i sin tur skulle leda till en försämrad omsättning på varor.

- 3) Som tredje argument för att behålla den rena extinktionsprincipen i godtrosvärvslagen var att målsägandens problem i sak inte berodde på den extinktiva lagtexten utan snare på att den inte användes på ett bra sätt. Rättssamhället behövde bli bättre på att informera vederbörande om vad han eller hon kunde göra för att försöka få tillbaka sin egendom (Prop. 1997/1998:168 s.25).
- 4) Slutligen menade utredningen att det skulle bli svårt att hitta en bra gräns för när extinktionsprincipen skulle gälla och inte gälla. Att blanda brottsmål med civilrättsliga ville man undvika in i det längsta och att enbart använda sig vindikationsprincipen skulle kunna få oanade konsekvenser. Den svenska godtrosvärvslagen hade trots allt inarbetats under en mycket lång tid.

Av det nämnda antog regeringen en skärpning av lagtexten och lagändringen trädde i kraft den 1 januari 1999 (Prop.2002/2003:17 s.12).

6.2 SOU 2000:56 och dess följande lagreglering

Till skillnad från vad dess utredare från 1993 kommit fram till genom sitt betänkande SOU 1995:52, ansåg regeringen fortfarande att det var fel att man kunde göra godtrosvärv av stöldgods. Utifrån vad som sägs i propositionen 1997/98:168 tillsatte regeringen en ny utredning med uppdrag att arbeta fram förslag på hur och när vindikationsprincip i godtrosvärvslagen skulle gälla och hur en sådan skulle kunna se ut.

År 2000 var denna andra utredning klar med sitt betänkande. Utredningen föreslog i likhet med regeringens proposition 1997/1998:168 att det skulle införas vindikationsrätt i godtrosvärvslagen. Vindikationsprincipen föreslogs gälla i situationer då en person blivit bestulen sin egendom genom ett tillgreppsbrott, det vill säga i då brottet kodas utifrån det 8:e kapitlet i brottsbalken där brotten stöld, rån, tillgrepp av fortskaffningsmedel och egenmäktigt förfarande återfinns. Genom att avgränsa vindikationsrätten till 8:e kapitlet brottsbalken skulle man i stort sett helt undvika att blanda ihop brottsmål med civilrättsliga mål (Prop 2002/2003:17 s.8).

Utredningen ansåg vidare att man enbart skulle ta hänsyn till det objektiva rekvisitet *hur* egendomen kommit bort från ägarens besittning. Vilket subjektivt rekvisit *tjuven haft* skulle inte inverka på bedömningen om huruvida vindikations- eller extinktionsprincipen skulle

gälla. Anledningen sades vara att det från den bestulna individens synvinkel torde kvitta vad tjuven haft eller inte haft för avsikter med sin stöld. Att låta det subjektivt rekvisitet falla avgörande för om målsägande/ursprunglig ägare skulle få eller inte få tillbaka sin egendom tycktes vara en felaktig gränsdragning (SOU:2000:56 s.96-98).

Riksdagen godtog till fullo utredningens förslag och slutgiltig lagtext blev följande:

Lag (1987:796) om godtrosvärv

3§ första meningen

Även om förutsättningarna för godtrosvärv enligt 2 § är uppfyllda, består ägarens rätt till egendomen, om egendomen har fränhänt honom genom att någon olovligt tagit den eller tilltvingat sig den genom våld på person eller genom hot som innebar eller för den hotade framstod som trängande fara[...]

I samband med avgränsningen för när vindikationsprincipen skulle gälla förespråkade utredningen vidare i SOU 2000:53 att förskingringsbrott och brott med något olovligt förfogande härrörande i det 9:e kapitlet brottsbalken samt oredlighetsbrott i 10:e kapitlet brottsbalken inte borde beröras av någon vindikationsrätt. Utredarna menade att brotten i 9:e kapitlet brottsbalken grundade sig i en egen riskbedömning från ägarens sida. Ägaren hade själv inledningsvis en gång gjort en riskbedömning då han eller hon frivilligt lämnat ifrån sig egendomen. Av det skälet ansåg man från utredningens sida att förvärvaren inte skulle behöva lida för en annan persons risktagande.

Vad gäller bedömningen om att brotten i 10:e kapitlet brottsbalken, det vill säga egendom som fränhänts ägaren medels ett oredlighetsbrott såsom brotten bedrägeri, utpressning och ocker, ansåg utredningen att den ursprungliga ägaren ändå genom avtalslagens regler kvarhöll äganderätten (utan krav på att behöva betala lösen). Den ursprungliga ägaren skulle kunna hävda att det förelåg så kallade ogiltighetsgrunder vid överlåtelsen och därigenom skulle överlåtelsen från försäljaren till förvärvaren ogiltigförklaras (Prop. 2002/03 s. 19).

6.3 Utvidgat häleribrott

I och med att ägaren kvarhåller sin äganderätt av stulen egendom får det följden av ett utvidgat häleribrott. Med gods som faller under vindikationsprincipen kan det från och med 1 juli 2003 bli fråga om häleribrott då en förvärvare kommer i ond tro efter det att han eller hon förvärvat egendomen. Om förvärvaren väljer att hålla kvar egendomen en länge tid, efter det att förvärvaren kommit i ond tro, är det tänkbart att det blir fråga om häleribrott. Annat tänkbart scenario för häleribedömning är om förvärvaren säljer vidare en stulen egendom. Till följd utav att egendomen inte är ”laglig”, kan själva överlåtandet till annan förvärvare således bli att bedöma som häleri. Hur situationer som dessa kommer att bli bedömda som häleri eller inte är en fråga för framtida rättstillämpningen (Prop 2002/03 s.17).

Åtgärd: Utredningen uttrycker som kortast att en förvärvare som kommer i ond tro efter förvärv, bör ta kontakt med antingen den ursprungliga ägaren (om så är möjligt) eller lämna egendomen till polisen, annars föreligger som sagt risk för häleribrott (Prop 2002/03 s. 17).

6.4 Tider för återkrav utan att behöva betala lösen

Enligt tidigare lagstiftning hade den som, på grund av annans godtrosförvärv, förlorat äganderätten till sin egendom rätt att kräva tillbaka denna genom lösen. Kravet som ställdes var att anspråket genomfördes inom tre månader från det att den ursprungliga ägaren fått vetskap om vart och hos vem egendom fanns (Prop 2002/03 s.5).

Enligt utredningen borde tidigare reglering, vad gäller anspråket, förlängas till sex månader. Skälen sades vara att vindikationsprincipen leder till ökade utredningskrav. Tidigare räckte det med att utreda den goda tron, men med ny lagstiftning måste även brottet (objektiva uppsåtet) utredas. Utredningen ansåg att såväl polis, ägare som förvärvare borde hinna med att utreda omständigheterna inom en tidsperiod av sex månader(SOU 2000:56 s.118).

Slutlig lagtext:

Lag (1987:796) om godtrosförvärv

3§ andra meningen

[...]Kräver ägaren inte tillbaka egendomen från innehavaren inom sex månader från det att han fick eller måste antas ha fått kännedom om dennes innehav, får förvärvaren dock äganderätten till egendomen.

6.5 Hävd

Utredningen ansåg vidare att en tidsbegränsning borde finnas för vilken den ursprungliga ägaren skulle ha rätt att utan lösen få tillbaka egendomen. Utan sådan tidsbegränsning skulle stulen egendom betraktas som stöldgods för all framtid. Det i sin tur skulle innebära att stulen egendom aldrig skulle kunna bli föremål för laglig omsättning. För förvärvaren skulle det också innebära att han eller hon aldrig skulle kunna bli en rättmätig ägare (jfr tidigare avsnitt angående häleri) (Prop. 2002/02:17 s.23).

Utredningen föreslog därför en regel om *hävd*. Hävd innebär att äganderätten går förlorad efter en viss tid. En för kort tid skulle, enligt utredningen, å ena sidan kunna leda till att tjuven väljer att ligga och hålla på egendom till dess att hävd inträtt och egendomen skulle därigenom bli lättare att avyttra. Argumentet mot en för lång tid av hävd bestod i att förvärvaren skulle befinna sig i en utsatt position. Svenska Domarförbundet ansåg att det var felaktigt att låta en människa tro att den var ägare till något som den skulle vara tvungen att lämna ifrån sig (Prop. 2002/03 s.25).

Efter en längre tids betänkande kom utredningen fram till att en tid på tio år var lämplig. Tiden skulle kunna ärvas i de fall där en förvärvare sålt vidare egendomen till en annan. Således skulle 10 år vara en sammanlagd tid från det att en första person gjort ett förvärv.

En gräns på 10 år ansågs vidare praktisk då den så kallade preskriptionstiden i fodringsförhållandet är tio år. Med likartade tidsbegränsningar har förvärvaren fortfarande möjligheten att rikta anspråk mot säljaren som sålt egendomen (Prop.2002/03 s.25).

6.6 Lösenbelopp

Det finns två situationer då lösen kan bli aktuellt att betala för den ursprungliga ägaren. Den första situationen då detta kan bli aktuellt är när förvärvaren gjort ett korrekt godtrosvärv

och vindikationsprincipen inte gäller och den andra är när förvärvaren blivit ägare till egendomen på grund av hävd.

Utredningen ansåg att lösenbeloppet skulle bestämmas efter den så kallade värdeprincipen, men regeringen ansåg i stället att lösenbeloppet även i fortsättningen skulle sättas enligt den så kallade vederlagsprincipen. Värdeprincipen, som utredningen förespråkade, innebär att lösensumman bestäms utefter vad egendomen är värd i handeln (SOU 2000:56 s. 134). Vederlagsprincipen innebär däremot att man endast tar hänsyn till vad förvärvaren betalat vid förvärvet och vilka kostnader som eventuellt tillkommit vid förbättring av egendomen.

Vederlagsprincipen anses ge en bättre garanti för att den ursprungliga ägaren verkligen kommer att ha möjlighet att lösa tillbaka egendomen. Det är med andra ord av hänsyn till den ursprungliga ägaren som regeringen förordare lösenbelopp enligt vederlagsprincipen, i godtrosvärvslagen. Problemet med vederlagsprincipen är, enligt utredningen, att när en längre tid förflutit sedan förvärvet genomförts, är risken stor att förvärvaren glömt köpesumman. Att kräva någon dokumentation av köpet är orimligt.

7. Ändring i rättegångsbalken

7.1 Utlämnande av beslagtagn egendom till målsägande

I och med att stöldgods och annat gods som frånhänts en målsägande genom brott, i 8 kapitlet brottsbalken, numera aldrig kan bli föremål för godtrosvärv, har det även skett en förändring i rättegångsbalkens 27 kapitel.

Tidigare kunde polis eller åklagare, under en pågående förundersökning, endast lämna ut beslagtagn egendom till målsäganden i de fall då den som beslaget gjorts hos accepterade utlämnandet. Men i och med vindikationsprincipens införande i godtrosvärvslagen har det inte längre setts som rimligt, att målsäganden ska behöva vänta till dess att rätten avgjort frågan i brottmålet. Nuvarande lagstiftning i 27 kapitlet rättegångsbalken säger istället att beslag ska lämnas ut då det är *uppenbart* att egendomen tillhör målsäganden.

27 kap. 4a§ 1st

Om en målsägande eller någon som trätt i dennes ställe har framställt anspråk på det beslagtagna föremålet och det är uppenbart att han eller hon har bättre rätt till detta än den hos vilken beslaget har gjorts, får undersökningsledaren eller åklagaren innan åtal väckts besluta att föremålet skall lämnas ut till honom eller henne.

Noterbart är att regeln gäller *alla* uppenbara fall, då egendom frånhänts ägare genom brott. Det innebär således att utlämnanden av beslag kan göras i fall då vindikationsprincipen inte i sig omfattas. Omvänt anses det att motkrav ska ligga hos den som beslaget gjorts hos. Är egendomen av intresse måste den personen själv vidta rättsliga åtgärder (se RB 27:6§). Med förändringarna i godtrosvärvslagen och rättegångsbalken har möjligheten att ge ut egendom till målsäganden, eller annan som gjort anspråk (exempelvis försäkringsbolag) på egendomen, ökat betydligt. Syftet med lagändringen är, som tidigare nämnts, att reducera omsättningen/handeln med stulna varor och att underlätta målsägandens ställning i sådana fall. Genom lagändringen ska målsäganden dels kunna säkerställa sin rätt till egendomen och dels kunna få tillbaka egendomen snabbare (Prop. 2002/03:17).

7.2 Åtgärder för återlämnande av beslag

Se bilaga 1, 2 och 3

- 1) Underrättelse enligt 27:11a§ rättegångsbalken
- 2) Beslut om att lämna ut beslagtaget föremål i ärendet
- 3) Underrättelse om hävande av beslag i ärendet

8. Sammanfattande diskussion

Genom att införa vindikationsprincipen i godtrosförvärvslagen hoppas lagstiftaren uppnå två effekter, dels att minska efterfrågan av stulna varor och därigenom minska handeln med dem. Genom en minskad handel med stulna varor hoppas lagstiftaren även på att närliggande brottslighet ska minska. En andra förhoppning med förändringen i godtrosförvärvslagen är att vindikationsprincipens införande i godtrosförvärvslagen ska möta en bredare acceptans hos allmänheten. Den nya delen i godtrosförvärvslagen eftersträvar att ge den ursprungliga ägaren ett bättre skydd av sin egendom och vidare att underlätta situationen för en bestulen individ då egendomen på ett eller annat sätt återfunnits.

Jag delar allmänhetens uppfattning om att tidigare godtrosförvärvslag var moraliskt felaktig. Det kunde inte anses vara rätt att en godtroende förvärvare alltid var säker på att antingen få behålla egendomen eller få pengar för den. Vidare anser jag det vara bra att ursprungliga ägare idag kommer att slippa att processa om "sin" egendom. Att tidigare ha varit tvungen till något sådant måste ha varit både ansträngande och kränkande. Det kan inte på något sätt legat i linje med vad allt om brottoffterhjälp har att säga. Samhället ska ju hjälpa inte stjälpas. Med den nya lagen tror jag att situationen på många sätt kommer att bli bättre för den bestulna individen.

Om lagen däremot kommer att få den förväntade effekten om en minskad handel med stöldgods är svårare att säga. Jag tror inte att lagen ensam kommer att infria denna förhoppning. Snarare tror jag lagen kommer att få omvänd effekt, i varje fall i statistiken. Jag tror att antalet anmälda brott kommer att öka av anledningen att det så kallade mörkertalet kommer att minska. Att mörkertalet skulle bli mindre grundar jag på att ägare idag och i framtiden kommer att känna en större meningsfullhet att anmäla sina stöldbrott. Detta är i och för sig bra, men det var inte riktigt det som var syftet med lagändringen.

Hur bra lagen kommer att fungera i praktiken återstår att se. Det som delvis kommer att avgöra den utgången är hur praxis kommer att lyda. Vad kommer exempelvis räknas som uppenbara fall (jfr. RB 27:4a)?

Litteraturförteckning

A. Offentliga tryck

Prop. 1997/98:168

Prop. 2002/03:17

Godtrosförvärv

Förvärv av stöldgods i god tro

SOU 2000:56

Vindikation av stöldgods

1996/1997L903

2000/L91

2000/L908

2000/L909

Godtrosförvärv

Godtrosförvärv

Godtrosförvärv

Godtrosförvärv

2003-12-16

1. Om en målsägande, eller någon som har trätt i dennes ställe, framställer ett anspråk på föremål som har tagits i beslag hos Er kan föremålet komma att lämnas ut till honom eller henne. Polismyndigheten eller åklagaren får med stöd av 27 kap. 4 a § rättegångsbalken fatta beslut om detta om det är uppenbart att den som har framställt anspråket har bättre rätt till föremålet än Ni har.
2. Om ett sådant beslut fattas kommer Ni att underrättas om det genom att en kopia av beslutet sänds till Er under Er senast kända adress. Det är därför viktigt att Ni alltid anmäler adressändring till polismyndigheten eller, om Ni har underrättats om att ärendet har överlämnats till åklagare, till åklagaren.
3. Ni har möjlighet att begära rättens prövning av ett sådant beslut. Ni måste i så fall vända Er till tingsrätten med Er begäran inom tre veckor efter det att beslutet har sänts till Er. Av beslutet framgår vilken tingsrätt som avses. Om Ni inte har begärt rättens prövning inom denna tid kommer föremålet att lämnas ut till målsäganden.

Polismyndigheten

Adress: ,

Telefon:

Vid kontakt med myndigheten skall diarienumret ovan anges

┌

└

Beslut om att lämna ut beslagttaget föremål i ärendet

Misstanke om brott

Beslagsliggarnummer

Under utredningen i detta ärende har tagits i beslag hos Er.

..... har framställt anspråk på egendomen och begärt att egendomen skall lämnas ut till honom/henne.

Polismyndigheten finner att det är uppenbart att han/hon har bättre rätt till egendomen än Ni eftersom

.....
Polismyndigheten beslutar därför att egendomen skall lämnas ut till honom/henne.

Om Ni gör anspråk på egendomen kan Ni hos tingsrätt begära prövning av polismyndighetens beslut. Tingsrätten kommer då att pröva om beslutet skall fastställas eller upphävas.

För att Ni skall få tillfälle att bestämma om Ni vill begära tingsrättens prövning och eventuellt rådgöra med en advokat kommer egendomen att finnas kvar i beslag hos polismyndigheten i ytterligare tre veckor från idag, d.v.s. till den
Om det inte har kommit in någon begäran till tingsrätten inom denna tid kommer beslaget att hävas och egendomen att lämnas ut enligt polismyndighetens beslut.

Om Ni inte vill ha tillbaka egendomen och Ni inte kommer att begära en prövning hos tingsrätten bör Ni så snart som möjligt meddela polismyndigheten detta.

Polismyndigheten

.....
(Underskrift)

.....
(Namnförtydligande och titel)

Postadress

Besöksadress

Telefon vx.

Telefax

E-post

Telefon direktnr

Ex 1. Polismyndigheten

Vid kontakt med myndig- heten skall diarienumret ovan anges

Underrättelse om hävande av beslag i ärendet

Misstanke om brott

Beslagsliggarnummer

Ni har under utredningen i detta ärende gjort anspråk på
som tagits i beslag hos

Polismyndigheten har för avsikt att häva beslaget av egendomen. Det betyder att egendomen enligt gällande regler normalt skall lämnas ut till den person hos vilken beslaget gjordes. Eftersom Ni gör anspråk på egendomen gäller i stället följande.

Ni kan hos tingsrätt begära att Ni skall få rätt till egendomen, d.v.s. väcka talan om bättre rätt. I samband därmed kan Ni också ansöka om kvarstad. Kvarstad innebär att egendomen tas i förvar så länge som rättegången pågår, d.v.s. till dess tingsrätten beslutat i ärendet.

Om Ni väcker talan måste Ni betala en ansökningsavgift.

För att Ni skall få tillfälle att bestämma om Ni vill göra en sådan ansökan och eventuellt rådgöra med en advokat kommer egendomen att ligga kvar i beslag hos polismyndigheten i ytterligare tre veckor från i dag, d.v.s. till den

Om det inte finns något beslut om kvarstad före detta datum, kommer egendomen att lämnas ut till den person hos vilken beslaget gjordes.

Om Ni inte vill ha tillbaka egendomen och inte kommer att göra någon ansökan till tingsrätten bör Ni så snart som möjligt kontakta polismyndigheten och meddela detta.

Polismyndigheten.....
(Underskrift).....
(Namnförtydligande och titel)

Postadress

Besöksadress

Telefon vx.

Telefax

E-post

Telefon direkt